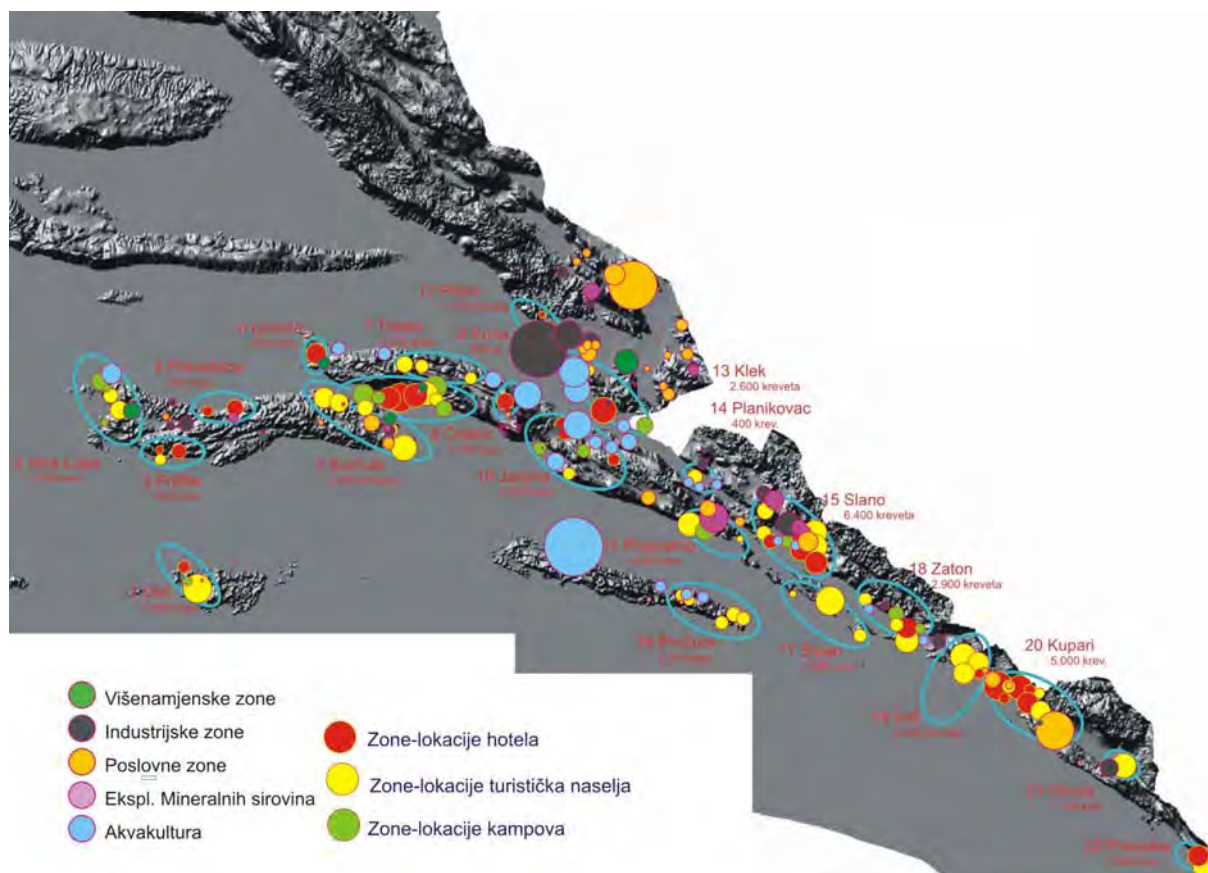

Naručitelj:
DUBROVAČKO NERETVANSKA ŽUPANIJA
ZAVOD ZA PROSTORNO UREĐENJE

STRUČNA EKSPERTIZA GOSPODARSKOG RAZVITKA DUBROVAČKO-NERETVANSKE ŽUPANIJE S NAGLASKOM NA TURIZAM

za potrebe izrade
IZMJENA I DOPUNA PROSTORNOG PLANA
DUBROVAČKO NERETVANSKE ŽUPANIJE

Izvršitelj:
URBING d.o.o. za poslove prostornog uređenja i zaštite okoliša, Zagreb

Zagreb, veljača 2009.

Naručitelj:
DUBROVAČKO NERETVANSKA ŽUPANIJA
ZAVOD ZA PROSTORNO UREĐENJE

Koordinacija za Naručitelja:
Mr sc Marina Oreb, dipl.ing.arh.

STRUČNA EKSPERTIZA GOSPODARSKOG RAZVITKA DUBROVAČKO-NERETVANSKE ŽUPANIJE S NAGLASKOM NA TURIZAM

**za potrebe izrade
IZMJENA I DOPUNA PROSTORNOG PLANA
DUBROVAČKO NERETVANSKE ŽUPANIJE**

Izvršitelj:
URBING d.o.o. za poslove prostornog uređenja i zaštite okoliša, Zagreb

Koordinator:
Darko Martinec, dipl.ing.arh.

Ekspertna skupina:

Demografski aspekti

Mr sc Tonko Radica, prof. geograf.

Turizam i prostor – skica razvoja turizma

Dr sc Eduard Kušen

Odabrani pokazatelji za ocjenu gospodarskog razvitka

Ekonomski institut Zagreb:

Prof dr sc Nenad Starc

Prostorno planerska analiza

Ratimir Zimmermann, dipl.ing.arh., Darko Martinec, dipl.ing.arh.

Suradnja:

Ljiljana Doležal, dipl.ing.arh.

Hrvoje Kujundžić, dipl.ing.arh.

Vitomir Štokić, dipl.ing.arh.

Mr sc Zdravko Švigir, dipl.ing.arh.

Ekonomski institut Zagreb –

Dr sc Željka Kordej-De Villa

Horwath i Horwath Consulting Zagreb d.o.o. –

Dr sc Miroslav Dragičević, Mr sc Sandra Lisjak

Zagreb, veljača 2009.

UVOD

Potreba izrade sektorske ekspertize je utvrđena u Odluci o izradi IDPPDNŽ (Sl.gl.DNŽ 02/08) u članku 5. i članku 6., te u Obrazloženju Odluke o izradi IDPPDNŽ (Sl.gl. DNŽ 02/08). Temeljem odredbi iz Odluke o izradi, Zavod za prostorno uređenje dubrovačko-neretvanske županije u ime Županije raspisao je javno nadmetanje za odabir najpovoljnijeg izrađivača ekspertize te izradio Dokumentaciju za nadmetanje s Programom izrade Ekspertize. Otvoreni postupak javne nabave za usluge male vrijednosti objavljen je 25. srpnja 2008. godine.

Tvrtka URBING d.o.o. Zagreb odabrana, je kao najpovoljniji izrađivač temeljem Odluke o odabiru (Klasa: 350-01/08-01/06; Urbroj: 2117/1-21/1-08-10 od 06. kolovoza 2008. godine), te je Županija Dubrovačko – neretvanska s njom sklopila Ugovor o izradi (Klasa: 350-01/08-01/06; Urbroj: 2117/1-21/1-08-16 od 18. kolovoza 2008. godine, odnosno A-416/2008 od 25. kolovoza 2008. godine).

Tvrtka URBING je okupila stručnu skupinu za izradu ekspertize i to na način da su sklopljeni ugovori s Ekonomskim institutom Zagreb i tvrtkom Horwath i Horwath Consulting Zagreb d.o.o. te samostalnim ekspertima: Mr.sc. Tonko Radica, Dr.sc. Eduard Kušen, Mr.sc. Zdravko Švigir i Ratimir Zimmermann, dipl.ing.arh. Uz stručnjake zaposlene u URBING-u, navedena stručna skupina mogla je odgovoriti na sve zahtjeve koji su postavljeni u Programu izrade, odnosno sudjelovanje eksperata iz područja demografije, gospodarstva u širem smislu te turizma kao dijela gospodarstva od posebne važnosti za Županiju.

Rad na 1. fazi ekspertize – Polazišta i ciljevi te methodske osnove izrade, započet je odmah nakon potpisivanja Ugovora te je intenziviran nakon sastanka dijela ekspertne skupine s nositeljem zadatka – Zavodom za prostorno uređenje koji je održan 05. rujna 2008. godine. Rezultati 1. faze prezentirani su pred relevantnim predstavnicima Županije na sastanku koji je održan 10. listopada 2008. godine.

Rad na 2. fazi ekspertize - Ocjena stanja temeljem odabranih pokazatelja, nastavljen je kroz sastanke ekspertne skupine te individualni rad eksperata. Rezultati 2. faze prezentirani su na sastanku koji je održan – 12. prosinca 2008. godine pred proširenom grupom predstavnika Županije.

Nakon sastanka intenziviran je rad na 3. fazi ekspertize – Zaključak. Rezultati 3. faze prezentirani su 19. siječnja 2009. godine u Dubrovniku pred istom radnom skupinom Županije.

Ovaj elaborat je pripremljen kao osnovna informacija o Stručnoj ekspertizi te kao podloga za usvajanje rezultata ekspertize na Županijskom poglavarstvu i Županijskoj skupštini.

POLAZIŠTA I CILJEVI

Polazišta za Ekspertizu bila su određena prije svega Zakonom o prostornom uređenju i gradnji (NN broj 76/07), odnosno odredbama o planiranju unutar zaštićenog obalnog pojasa mora. Također su polazišta bila i odredbe Pravilnika o izradi dokumenta prostornog uređenja, odnosno one odredbe kojima je određeno da u Županijskom prostornom planu svaka zona izdvojene namjene izvan građevinskih područja naselja koja se nalazi unutar zaštićenog područja mora, treba biti prostorno determinirana te određena njena veličina i granični kapacitet. Slijedom navedenog kao osnovno Polazište bilo je određeno da će kao osnovna podloga za istraživanje biti Nacrt nacrt prijedloga izmjena i dopuna Prostornog plana županije, odnosno u tom elaboratu predložene izdvojene zone raznih namjena koje su bile rezultat prethodnih konzultacija stručnog tima Županijskog zavoda za prostorno uređenje i jedinica lokalne samouprave.

Osnovni cilj Stručne ekspertize gospodarskog razvitka Dubrovačko-neretvanske županije s naglaskom na turizam bio je stvaranje pretpostavki za daljnji gospodarski razvoj Županije temeljen na principima održivog razvoja.

METODSKE OSNOVE

Ekspertiza je izrađivana u nekoliko koraka primjenom metode ekspertog mišljenja temeljenog na dugogodišnjem poznavanju problematike te prostora istraživanja. Eksperti za pojedina područja (demografija, turizam, ekonomija/ gospodarstvo, prostorno planiranje) radili su ekspertizu odvojeno svaki za svoje područje, te zajednički na sastancima ekspertne skupine.

Tijekom rada na ekspertizi određeni su pokazatelji koji su korišteni za pojedinačne analize stanja, odnosno utvrđivanja razvojnog potencijala: demografskog, gospodarskog i uslužnog, atrakcijsku

privlačnost, prirodne i kulturno-povijesne osobitosti, prometnu dostupnost te potencijal infrastrukturne opremljenosti. Utvrđeno stanje elaborirano je prema pojedinim područjima: demografija, turizam, gospodarstvo.

Temeljem posebnih analiza i istraživanja također su utvrđeni standardi koji bi se trebali koristiti prilikom planiranja turističkih destinacija.

Na kraju su definirani zaključci i preporuke i to za svako područje ekspertize: demografija, turizam i gospodarstvo. Posebno su prikazane smjernice za planiranje zona turističke namjene u planovima nižeg reda.

DEMOGRAFIJA

Demografski aspekti – suvremena demografska slika

Između dva posljednja službena popisa stanovništva (1991. i 2001.) smanjio se **broj stanovnika** Dubrovačko – neretvanske županije sa 126.329 na **122.870 stanovnika** tj. za -3.459 stanovnika ili za 2,74%.

Na čitavom području Dubrovačko – neretvanske županije **prirodnim priraštajem** dobiveno svega **1.935 novih stanovnika**. U slijedećih 7 godina (2001.-2007.) u Dubrovačko – neretvanskoj županiji su prirodnim priraštajem dobivena još samo 143 nova stanovnika. Prirodni prirast imaju još općina Župa dubrovačka te Gradovi Metković, Opuzen i Ploče. Prirodni pad je, uz već ranije zahvaćena područja, zahvatio još Grad Dubrovnik, općinu Konavle te četiri općine u Donjoneeretvanskom kraju.

Na temelju svega toga se može utvrditi da je u tom posljednjem 10-godišnjem međupopisnom razdoblju na području Dubrovačko – neretvanske županije bio **negativan migracijski saldo** i da je iz njega iselilo (više nego uselilo) - **5.369 stanovnika**.

Jedno od bitnih negativnih obilježja stanovništva Dubrovačko – neretvanske županije je stalan i dugoročan **proces starenja**, odnosno što se ono nalazi u fazi **duboke demografske starosti**. Prema podacima popisa stanovništva iz 2001. godine **prosječna starost** njegovog stanovništva iznosi **39 godina**. Još uvijek ima nešto više mladog nego starog stanovništva, tako da je **indeks starenja** iznosio **86,33**, a **koeficijent starosti 21,7**. Istovremeno udio **ženskog fertilnog stanovništva** iznosio je samo **46,67%**, a **radni kontingent** je obuhvaćao **62,40%** od ukupnog broja stanovnika.

Jedno od rijetkih demografskih obilježja, za koje su, između dva posljednja službena popisa stanovništva, utvrđene pozitivne promjene je **obrazovna struktura stanovništva**.

Smanjenje prirodnog priraštaja i ukupnog broja stanovnika, iseljavanje znatnog broja stanovništva, pretežno zrele i radne dobi, te pogoršanje dobne strukture stanovništva, ali i gospodarskih prilika, bitno su morali utjecati na promjenu **strukture stanovništva prema aktivnosti** u Dubrovačko – neretvanskoj županiji. U odnosu na prethodni popis, prema popisu iz 2001. godine nešto se malo smanjio broj i udjel aktivnog stanovništva (52.242 ili 42,52%), znatno se smanjio broj i udjel uzdržavanog stanovništva (40.112 ili 32,64%), dok se bitno povećao broj i udjel osoba s osobnim prihodima (30.516 ili 24,84%).

Između dva posljednja službena popisa stanovništva nastavio se **proces deagrarizacije** u Dubrovačko – neretvanskoj županiji.

Ponovno postepeno raste **broj zaposlenih osoba (31.3.2006. godine bilo je 38.366, a tijekom ljeta se povećalo na više od 40.000 osoba)**. Najviše je zaposlenih u trgovini. Ponovno se nastavila smanjivati zaposlenost u poljodjelstvu.

Pozitivan trend pokazuje smanjenje **broja nezaposlenih osoba** (2006. godine je bilo još 7.473 nezaposlene osobe, ali se njihov broj smanjuje tijekom turističke sezone).

Između dva posljednja popisa neznatno je porastao broj **domaćinstava/kućanstava** (samo za 116), tako da je 2001. godine u ovoj županiji bilo 39.125 domaćinstava/kućanstava. Njihova prosječna veličina prema broju članova bila je 3,14. Javlja se problem samačkih i staračkih domaćinstava.

Može se zaključiti da na području Dubrovačko – neretvanske županije uglavnom imaju **pozitivan demografski razvitak** Grad Dubrovnik i osobito prigradska mu urbanizirana općina Župa dubrovačka, kao sastavni dio gradske aglomeracije Dubrovnika, te Gradovi Metković, Opuzen i Ploče u Donjoneretvanskom kraju. Djelomično pozitivan demografski razvitak imaju još općina Konavle, priobalni dio općine Orebić, te općine Lumbarda i Kula norinska.

Sve ostale općine i gradovi imaju **negativan demografski razvitak**, a među njima najteža je situacija u općinama Mljet i Dubrovačko primorje, a zatim u ostalim općinama na poluotoku Pelješcu (Ston, Janjina, Trpanj i unutarnji dio općine Orebić), na otoku Korčuli (Grad Korčula i općine Smokvica, Blato i Vela luka), u općini Lastovo, te u nekoliko općina u Donjoneretvanskom kraju (Pojezerje, Slivno i Zažablje).

Ciljevi demografskog razvitka Dubrovačko – neretvanske županije

Sa svrhom ublažavanja demografskih poremećaja i popravljivanja demografskih prilika u Dubrovačko – neretvanskoj županiji, potrebno je utvrditi ciljeve demografskog razvitka, kako bi se demografska sastavnica kvalitetno integrirala u kontekst politike cjelokupnog održivog prostornog i društveno-gospodarskog razvitka u ovoj županiji. Opći ciljevi demografskog razvitka ove županije su:

- ublažavati i ispravljati negativne demografske tendencije, što pretpostavlja osigurati optimalno opće kretanje stanovništva, uključujući povoljnije prirodno kretanje i prihvatljive migracijske tijekove,
- osigurati ravnomjerniji razmještaj stanovništva i gustoću naseljenosti unutar županije,
- stalno poboljšavati strukturna i ostala obilježja stanovništva u jedinicama lokalne samouprave,
- zaustaviti ili bar smanjiti interes, osobito kod mlađeg i zrelog stanovništva, za odlaskom na rad i trajno iseljenje u inozemstvo i u druga područja Hrvatske, te poticati povratak iseljenog lokalnog i drugog hrvatskog stanovništva iz drugih zemalja i drugih područja u domovini u ovaj kraj,
- pokušati revitalizirati demografski najugroženije i strateški značajne dijelove Dubrovačko – neretvanske županije (granična područja, dijelovi zaleđa, otoci i poluotok Pelješac), te demografski obnavljati ruralna naselja u svim dijelovima županije, gdje za to postoje objektivne potrebe i mogućnosti, podrazumijevajući pod tim osigurati zaposlenje za rad sposobnom stanovništvu, skrb prema starom i nemoćnom stanovništvu te nastojati stvarno poboljšati standard i kvalitetu življenja stanovništva,
- osigurati uvjete za pozitivne učinke širenja procesa urbanizacije u svim dijelovima županije, te poticati umjereni rast Dubrovnika i drugih gradova, a brži rast stanovništva u drugim gradićima, općinskim, lokalnim i radnim središtima podržavajući tako policentrični razvitak u ovoj županiji,
- planom dugoročnog prostornog razvitka ovog područja treba osigurati uvjete da se racionalno i funkcionalno gospodari prostorom, te se moraju optimalno aktivirati komparativne vrijednosti i prednosti ovog prostora za ubrzani održivi razvitak njegovog gospodarstva kako bi se uspostavila ekološka i razvojna ravnoteža u tom prostoru.

TURIZAM

Turistička polarizacija županije

Današnja turistička ponuda i učinci turizma pokazuju određenu prostornu turističku polarizaciju DNŽ. **Dubrovnik, s Cavtatom i Župom Dubrovačkom**, čak ako se mjeri samo po broju noćenja turista, predstavlja neupitni **županijski turistički pol razvoja I. kategorije**, kako po broju noćenja tako i po turističkim centralnim funkcijama i integrativnim turističkim svojstvima. Znatno manji, ali drugi po važnosti u Županiji je **turistički pol razvoja II. kategorije** koji čini tandem **Korčula-Orebić, s Trpnjem i Lumbardom**. **Turističkih polova razvoja III. kategorije** ima više, to su: **Mljet, Vela Luka, Blato, Slivno, Ston i Dubrovačko Primorje (Slano)**. Na kraju, kao **turistički polovi razvoja IV. kategorije**, javljaju se **Lastovo, Smokvica, Janjina, Opuzen i Ploče**.

Stvarno rasprostiranje navedenih turističkih sadržaja ponekad se razlikuje od granica općinske administrativne podjele, međutim, to ne umanjuje vjerodostojnost iznesene „armature“ shematskog prikaza postojeće turističke prostorne polarizacije DNŽ. Ovakva shema prikazuje sliku spontano nastale turističke polarizacije, koja je u bitnim dijelovima bila objektivno neizbježna a koju će u budućnosti biti moći i potrebno optimalno nadograditi.

Procjenjuje se da bi se polu II. kategorije trebali približi Ston, tandem Blato – Vela Luka te definirati takav pol u Delti Neretve, a polu III. kategorije trebalo bi se približiti Lastovo, dok bi polu između III. i IV. kategorije valjalo pridružiti prostor Vitaljina-Prevlaka, kao južnu turističku fasadu, južni morski (nautički) prilaz Konavlima i Županiji.

Glavne vrste turizma u županiji

Na području Županije su se, osim *ljetnog odmorišnog (kupališnog) turizma*, tzv. *masovnog turizma*, poglavito temeljenog na privlačnosti *sunca i mora*, razvile i neke druge vrste turizma: *veliki kulturni turizam*, temeljen na privlačnosti vrlo vrijedne kulturno-povijesne baštine, poglavito one s popisa UNESCO-a, *nautički turizam*, blizak ljetnom odmorišnom turizmu koji se oslanja na atraktivnost mora i morske obale, *kongresni turizam*, koji u sezoni i predsezoni koristi privlačno okruženje i smještajne objekte s raspoloživim kongresnim dvoranama, *kruzing turizam*, koji se je razvio u novije vrijeme, a temelji se na mediteranskom geoprometnom položaju Dubrovnika, njegovoj kulturno-povijesnoj baštini i odgovarajućim lučkim kapacitetima, te *tranzitni turizam*, poglavito oslonjen na postojeću prometnu infrastrukturu (zračna luka, putnička luka i sustav magistralnih cesta).

S obzirom na značajke potencijalnih a neiskorištenih turističkih atrakcija DNŽ, mogle bi se razviti i neke nove vrste turizma: *primorski jesensko-proljetni odmorišni turizam* kao komplementarni korisnik smještajnih kapaciteta ljetnog odmorišnog turizma izvan kupališne sezone, *ruralni turizam*, temeljen na ruralnim atraktivnim značajkama zaleđa morske obale te unutrašnjosti otoka i poluotoka, bogato strukturiran od mnogih oblika turizma (turizam na seljačkom gospodarstvu, seoski turizam, turizam zaštićenih dijelova prirode, eko-turizam, kulturni turizam, vjerski turizam, zdravstveni turizam, planinarstvo, avanturistički turizam i sl.), *zdravstveni turizam*, temeljen na umjerenoj ili jakoj insolaciji i drugim značajkama mediteranske klime, moru i morskom aerosolu, eteričnom bilju, šumama i privlačnom krajobrazu, te određeni oblici *ekskluzivnog turizma*, primjerice, ekskluzivni golf turizam (18 ili 27 rupa), ekskluzivni konjički turizam (hipodrom i kladionica), mondeni turizam i sl..

Preliminarna uvjetna klasterizacija

Put do održivog razvoja turizma DNŽ ne može se tražiti u stereotipima plošnog, jednostranog pristupa, temeljenog samo na zasadama masovnog kupališnog turizma (ljetni odmorišni turizam), koji se procjenjuje isključivo kroz *broj dolazaka i broj noćenja turista* u kupališnoj sezoni. Da je takav pristup neprihvatljiv, zorno pokazuju neki etablirani turistički proizvodi u Županiji, osobito *veliki kulturni turizam Grada Dubrovnika*, koji gotovo cijelo stoljeće natkriljuje njegovu kupališnu komponentu, da se i ne govori o kruzing turizmu, njegovom najnovijem derivatu, čiji sudionici uopće ne ostvaruju noćenja.

Područje **Cavtata**, i područje što ga čine **Korčula i Orebić** zajedno, osim tipično kupališne ponude sadrže i naglašenu ponudu velikog kulturnog turizma i afirmiraju se kao središta susreta različitih oblika turizma u relativno jednoličnom okruženju kupališnog turizma. U tom kontekstu se nameće pitanje kako to da istu razvojnu sudbinu nije doživio prostor **Stona** (najveće zidine u Europi, druge na svijetu, povijesna jezgra Velog i Malog Stona, antička solana te Malostonski zaljev s prepoznatljivom gastronomskom osnovom i ponudom).

Pojedini turistički prepoznatljivi dijelovi Županije, kao što su **Delta Neretve i Konavle**, u svom pretežitom dijelu ne raspolažu sa značajnim kupališnim (plažnim) potencijalima koji bi bili razmjerni njihovoj ukupnoj površini i atraktivnosti, međutim, upravo taj preostali prostor predstavlja osnovicu za razvoj drugih vrsta i oblika turizma te za oblikovanje njihove prepoznatljivosti. Nasuprot tome, područje **Župe Dubrovačke te zapadni izvangradski prostor Grada Dubrovnika** imaju karakteristične značajke masovnog kupališnog turizma sa znakovima mjestimične saturacije.

Poluotok Pelješac i otok Korčula najbliži su stereotipi hrvatske ponude masovnog kupališnog turizma, dovoljno raskošni po svojim prirodnim datostima, a bez izričitih i prevelikih zaštitarskih ograničenja, za razliku od **otoka Mljeta**, čiji je dio proglašen nacionalnim parkom, **Lastovskog arhipelaga**, koji je cijeli proglašen parkom prirode i **Elafitskih otoka**, osobito vrijednog prirodnog krajobraza i kandidata za park prirode. Negdje postrance je ostalo područje **Dubrovačkog primorja**, koje ima turistički slabo razvijen obalni prostor, a potpuno zapušteno zaleđe, tipično ruralno područje s očuvanim tradicijskim morfološkim značajkama.

Dane naznake za turističko-funkcionalnu mikro-regionalizaciju područja Županije sadrže njihovu tipologiju glede pretežite vrste turizma koje bi se optimalno u njima razvijale, osobito u odnosu na primorski ljetni odmorišni turizam. Međutim, ova podjela ne zagovara niti jednu vrstu turističke monostrukture. U svakoj od ovih mikroregija (osnovnih turističkih destinacija) uvijek će se javljati više vrsta i oblika turizma, ovisno o pripadajućoj atrakcijskoj osnovi. Stoga se u ovom slučaju može govoriti samo o *uvjetnoj klasterizaciji* budući da se ona ne temelji na homogenim već na polariziranim mikro-regijama, čiji se destinacijski turistički proizvodi razlikuju po suptilnoj turističkoj prepoznatljivosti a ne

po isključivosti istovrsnih turističkih proizvoda. Tu se nalazi ključ za mikro-regionalizaciju područja Županije na načelima polarizirane a ne homogene regije kakvu zagovara standardna klasterizacija.

Stoga svaki takav *uvjetni klaster*, nije moguće pojednostavljeno prikazati kroz monostrukturni pojedinačni turistički proizvod, već samo kroz *specifični destinacijski turistički proizvod*, izbalansirano sastavljen od parcijalnih turističkih proizvoda s obzirom na raspoložive atrakcijske značajke. Za provedbu ovakvog pristupa, s jedne strane, na županjskoj razini je potrebno osigurati minimalne direktivne (programske) podatke za svaki uvjetni klaster, a s druge strane dati naputke (metodološke) za detaljno turističko planiranje takve polarizirane mikro-regije.

Izvan i iznad ovakve podjele, valja podsjetiti na *gravitacijsku silu Dubrovnika* koja prelazi administrativne granice, a koja će djelovati zaključno s Konavlima, na istoku, i Dubrovačkim primorjem, na zapadu. U **gravitacijskom prostoru Dubrovnika** afirmirati će se sadržaji vezani uz izravni utjecaj Dubrovnika, što se poglavito odnosi na odabrane oblike ekskluzivnog turizma.

Turistička atrakcijska osnova po uvjetnim klasterima

Za svaki klaster je izvučen i analiziran onaj dio njegove atrakcijske osnove koji može najbolje odrediti njegovu turističku fizionomiju. Načelno su razmatrane sve vrste turističkih atrakcija (1. *geološke značajke prostora*, 2. *klima*, 3. *voda*, 4. *biljni svijet*, 5. *životinjski svijet*, 6. *zaštićena prirodna baština*, 7. *zaštićena kulturno-povijesna baština*, 8. *kultura života i rada*, 9. *znamenite osobe i povijesni događaji*, 10. *manifestacije*, 11. *kulturne i vjerske ustanove*, 12. *prirodna lječilišta*, 13. *sportsko-rekreacijske građevine i tereni*, 14. *turističke staze, putovi i ceste*, 15. *atrakcije zbog atrakcija*, 16. *turističke paraatrakcije*). Izdvojene su potencijalne i realne turističke atrakcije međunarodne, nacionalne i regionalne važnosti. Označen je stupanj njihove iskorištenosti u glavnoj sezoni i izvan nje. Za procjenjivanje atraktivnosti uvjetnog klastera u Županiji, od osobite važnosti su bili klima, zaštićena prirodna i kulturno-povijesna baština, a prije svega voda, konkretno more (zbog kupanja, sportova na vodi, inhalacije aerosola, plovidbe, sidrenja i vezivanja plovila) te u obalnom dijelu, geološke značajke prostora (prirodne plaže).

Procjena redosljeda zastupljenosti pojedinih vrsta turizma u određenom uvjetnom klasteru

Dubrovnik (1) ima najbogatiju paletu vrsta turizma, a na prvom mu je *veliki kulturni turizam*, a na drugom mjestu *ljetni odmorišni turizam*, a na trećem mjestu *kruzing turizam* i na četvrtom mjestu *kongresni turizam*. *Cavtat* (2) na prvom mjestu ima *ljetni odmorišni turizam*, ali odmah na drugom mjestu ima uvjete za razvoj *jesensko-proljetnog odmorišnog turizma*, a na trećem mjestu za razvoj *zdravstvenog turizma*. *Korčula-Orebić* (3) također na prvom mjestu imaju *ljetni odmorišni turizam*, ali na drugom mjestu imaju *nautički turizam*, dok je na trećem mjestu mogući *jesensko-proljetni odmorišni turizam*. *Ston* (4) ima na prvom mjestu *ljetni odmorišni turizam*, a na drugom mjestu *veliki kulturni turizam*, a na trećem mjestu *jesensko-proljetni turizam*. *Župa Dubrovačka* (5) također ima na prvom mjestu *ljetni odmorišni turizam*, na drugom mjestu *jesensko-proljetni odmorišni turizam*, a na trećem mjestu *zdravstveni turizam*. *Dubrovnik – zapad* (6) ima istu hijerarhiju kao i prethodni uvjetni klaster. *Konavle* (7) odskakuje i na prvom mjestu imaju *ruralni turizam*, na drugom mjestu *ljetni kupališni turizam*, a na trećem mjestu *jesensko-proljetni turizam*. *Delta Neretve* (8) započinje slično kao i prethodni klaster, *ruralni turizam*, pa *ljetni odmorišni turizam*, ali na treće mjesto dolazi *nautički turizam*. *Otok Korčula* (9) na prvom mjestu ima *ljetni odmorišni turizam*, a na drugom mjestu *ruralni turizam*, a na trećem mjestu *nautički turizam*. *Pelješac* (10) ima iste značajke kao i prethodni uvjetni klaster, ali isto tako i *Dubrovačko Primorje* (11), *Mljet* (12) i *Lastovo* (13). *Elafiti* (14) na prvom mjestu imaju *ljetni odmorišni turizam*, na drugom mjestu *nautički turizam* i na trećem mjestu *ruralni turizam*.

Gledajući na vrste turizma, bez premca je *ljetni odmorišni turizam*, koji samo u tri uvjetna klastera (*Dubrovnik*, *Konavle* i *Delta Neretve*) nije na prvom mjestu, ali je i u njima na drugom mjestu. *Veliki kulturni turizam* je samo jednom na prvom mjestu (*Dubrovnik*), a u trgovima se javlja samo još u pet uvjetnih klastera. *Ruralni turizam* zauzima prvo mjesto u dva uvjetna klastera (*Konavle* i *Delta Neretve*), a u pet drugo mjesto a ukupno je zastupljen u 11 klastera. *Nautički turizam* je također zastupljen u 11 uvjetnih klastera od čega s 2 druga mjesta i s 6 trećih mjesta. *Kruzing i kongresni turizam* su ograničeni na mali broj uvjetnih klastera, 3 odnosno 2. *Jesensko-proljetni turizam* je uz *ljetni odmorišni turizam* je jedini zastupljen i svim uvjetnim klasterima. U svega jednom manje je zastupljen i *zdravstveni turizam*. *Tranzitni turizam* se javlja u tragovima u četiri uvjetna klastera (*Dubrovnik*, *Cavtat*, *Korčula-Orebić* i *Delta Neretve*). *Elitni turizam* iako s relativno niskim pozicijama je zastupljen u šest uvjetnih klastera (*Dubrovnik*, *Cavtat*, *Župa Dubrovačka*, *Dubrovnik – zapad*, *Konavle* i *Dubrovačko Primorje*), sve u obalnoj *Utjecajnoj zoni Grada Dubrovnika*.

STANJE GOSPODARSTVA

Ovo poglavlje Ekspertize je, na poticaj Dubrovačko neretvanske razvojne agencije DUNEA-e, dijelom je preuzeto iz radne verzije Regionalnog operativnog plana (ROP) Dubrovačko neretvanske županije iz 2008. godine. Stanje gospodarstva se oslikava primjenom odabranih pokazatelja gospodarske razvijenosti.

Bruto domaći proizvod

Dubrovačko neretvanska županija zauzima visoko četvrto mjesto na ljestvici županija RH prema BDP-om. Od svih županija koje su pretrpjele znatna ratna stradanja DNŽ bilježi najvišu razinu BDP-a po stanovniku i sustiže vodeće županije u jadranskoj NUTS II regiji. U europskim okvirima županija, međutim, spada u slabo razvijene. Za prosjekom EU-27 zaostaje više od 50%. Dominira uslužni sektor u kojem se stvara čak 75% ukupnog BDP-a, daleko više nego u ostalim županijama. S druge strane, DNŽ ima najmanji udjel industrije u ukupnom BDP-u.

Poslovanje poduzeća

Poduzeća s područja županije prijavila su 2007. godine ukupne prihode u visini od 10,9 milijardi kuna, što predstavlja 1,65% ukupnih prihoda poduzeća u Republici Hrvatskoj.

Najbolje rezultate županijsko gospodarstvo bilježi u investicijama poduzeća koje za gotovo 50% nadmašuju državni prosjek. Izvoz je, uz to, visok (brodarstvo i turizam). S druge strane, prihodi su zabrinjavajuće niski, a gubici poduzeća nadmašuju nacionalni prosjek.

Nadprosječno investiranje i izvoz po zaposlenom, praćeno je najmanjom dohodovnošću među promatranim županijama. Dinamički pokazatelji poslovanja poduzeća su, međutim, dobri što znači da se jaz razvijenosti i učinkovitosti poduzeća smanjuje.

Profitabilnost poduzeća u DNŽ se poboljšava, a relativno sve slabija trgovina i jačanje drugih sektora ukazuje na postupno diverzificiranje gospodarstva.

Inovacije, patenti i informacijsko-tehnološki (IT) sektor

IT sektor županije ima jedva 200 zaposlenih i 70 mil. kn godišnjeg prihoda. Njegov rast međutim zadovoljava. S druge strane, priznatih патената je malo: svega 4 u razdoblju 2002 – 2007. U istom razdoblju registrirano je 10 industrijskih dizajna.

Mala i srednjih poduzeća

Godine 2007. malo i srednje gospodarstvo ostvarilo je 75% ukupnih prihoda gospodarstva županije i zapošljavalo 86% zaposlenih. Mala i srednja poduzeća su u 2007. realizirala više od 90% ukupnih investicija poduzeća. Na njih, međutim, otpada tek 55% ukupne dobiti i čak 97,5% ukupnih gubitaka županijskog gospodarstva. Ova poduzeća premalo ulažu u opremu i nove tehnologije.

Regionalni indeks konkurentnosti

Često korištena studija UNDP-a i Nacionalnog vijeća za konkurentnost „Regionalni indeks konkurentnosti“ iz 2007. godine svrstala je gospodarstvo DNŽ na zabrinjavajuće 9. mjesto među hrvatskim županijama. Posebno je loše ocijenjeno korištenje najmodernijih tehnologija u poslovnim procesima, licence kao način stjecanja tehnologije, delegiranje ovlasti nižim menadžerima, nagrađivanje menadžera prema rezultatima, kvaliteta opskrbe električnom energijom, strogoća standarda kvalitete te strogoća ekoloških propisa. Pozitivno su ocijenjeni kvaliteta poslovnih škola u županiji, raspoloživost znanstvenika i inženjera, razvijenost zrakoplovnog prijevoza, kvalitet pravnog okvira, razina korupcije, kvalitet luka, lokalna raspoloživost strojeva i opreme i zahtjevnost kupaca. Ispitanici se kritičniji prema čimbenicima konkurentnosti, nego što to pokazuju statistički podaci.

Položaj lokalnih gospodarstava

Grad Dubrovnik, Konavle, Metković i Ploče najveća su gospodarska središta županije. Njihova poduzeća ostvaruju 83% ukupnih prihoda i zapošljavaju 77,8% svih zaposlenih u pravnim i fizičkim osobama županije. Konavle se posebno ističu visokom razinom gospodarske razvijenosti. Prema razini prihoda poduzeća po stanovniku nalaze se na prvom mjestu, a bilježe i najveće isplaćene plaće kod pravnih osoba. S druge strane, čak 6 jedinica bilježi prihode lokalnih poduzeća manje od 10 milijuna kuna u 2007.g. Većina najslabijih lokalnih gospodarstava je smještena na Pelješcu i u neretvanskoj dolini.

Unutar-županijske razlike u uspješnosti lokalnih poduzeća su vrlo velike. Posebno niske plaće bilježe jedinice u zapadnom dijelu županije kao što su Kula Norinska, Slivno, Ston, itd. Jedino Dubrovnik i Konavle bilježe razinu plaća kod pravnih osoba iznad županijskog (4.115 kn) i državnog prosjeka (4.228 kn). Značajan dio radne snage (20%) zaposlen je kod fizičkih osoba.

Poduzetničke zone i izravna inozemna ulaganja

Prema broju osnovanih zona DNŽ se nalazi na pretposljednem mjestu u Hrvatskoj. Riječ je o malim i srednjim zonama koje još uvijek nemaju posebno značajnu ulogu u ukupnom gospodarstvu županije.

Odnos od 1000 stanovnika na 1,04 hektara zone, gotovo je dvostruko slabije od nacionalnog prosjeka (1,84 hektara na 1000 stanovnika). Udjel zaposlenosti u zonama u zaposlenosti županije je 2,0%, a hrvatski prosjek je 2,5%.

Veća strana ulaganja zabilježena su tek u razdoblju 2004 - 2007. kad je na području županije uloženo oko 108 milijuna eura, uglavnom u sektor hotela i restorana i poslovanja nekretnina. Obzirom na svjetsku financijsku krizu treba očekivati usporavanje inozemnih investicija u narednih nekoliko godina.

Zaposlenost i nezaposlenost

Stopa nezaposlenosti u DNŽ smanjivala se od 19,82 u 2001. do 14,72 u 2007. godini. Zaposlenost u poljoprivredi povećala se pri tom za 62%, dok se na razini RH smanjivala. Industrijska zaposlenost porasla je za 21, a u RH za samo 4 %. Rast zaposlenosti u privatnom sektoru bio je sličan onom na razini RH. U županiji je porastao za 9, a u RH za 10%.

Turizam

Gospodarski sektor hotela i restorana ispodprosječno je profitabilan u odnosu na nacionalni prosjek. Sektor zaostaje i za županijskim prosjekom profitabilnosti na razini svih djelatnosti. Turistička poduzeća sve više ulažu (1,06 milijardi kuna u 2007) ali je fizički obujam turističkog prometa svejedno usporio rast u 2006. i 2007. godini.

Podaci o broju noćenja potvrđuju zaključak o stagnaciji u protekle dvije godine. U 2006. godini kod noćenja je zabilježen i pad (Tablica 24).

Privatne sobe i apartmani tri (38%) i dvije zvjezdice (29,7%) još uvijek su dominantni oblik ponude. Objekti s 5 zvjezdica zauzimaju, međutim, značajnih 21,8% ukupnog broja kreveta. Po tome je DNŽ, uz grad Zagreb, vodeća u Hrvatskoj. U pogledu broja kreveta u objektima sa 5 zvjezdica, Županija je apsolutni lider. Nedostatak sadašnje strukture jest izostanak visoko-kategoriziranih objekata kod turističkih naselja i apartmana.

U Županiji ima svega 5 luka za nautički turizam s 664 veza što je značajno manje nego u ostalim obalnim županijama. S druge strane, DNŽ vodi u broja posjeta brodova na kružnim putovanjima (46,5% svih posjeta Hrvatskoj).

DNŽ još uvijek nema razvijen sustav strateškog upravljanja razvojem turizma (master plan) niti potrebne institucionalne kapacitete za provedbu strateških nakana. Ciljevi razvoja turizma nisu dovoljno artikulirani.

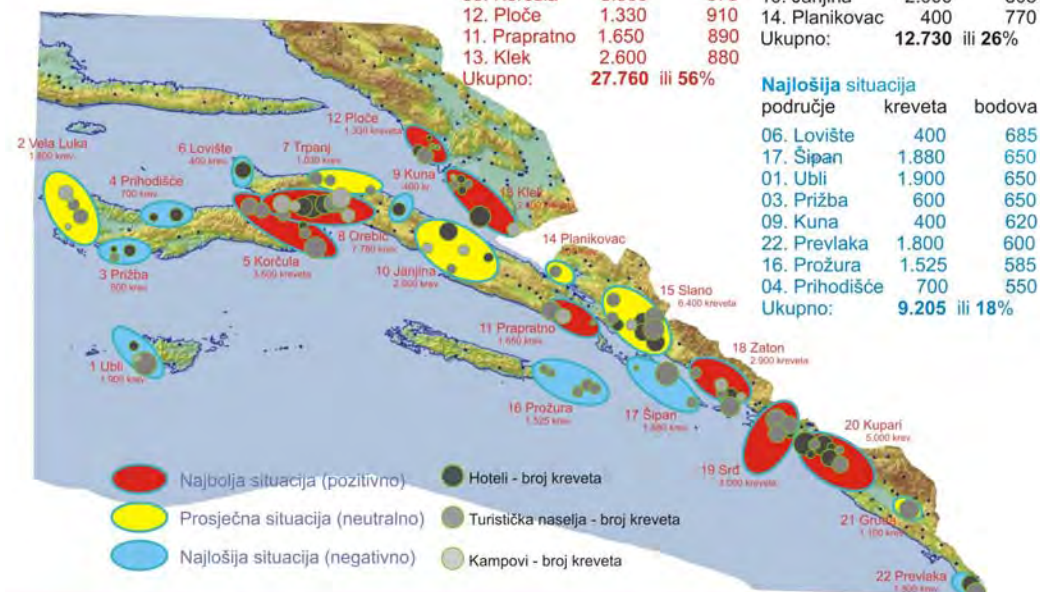
PROSTORNO PLANERSKA SINTEZA

Rezultat višekriterijalne valorizacije s prostorno planskih gledišta

Za potrebe ove stručne ekspertize odabrano je 23 pokazatelja, odnosno kriterija pomoću kojih je izvršeno vrednovanje 22 razvojna područja unutar kojih se očekuje određeni razvoj turističkih kapaciteta, odnosno formiranje ugostiteljsko-turističkih zona različitih (hotel, turističko naselje, auto-kamp) struktura, odnosno kapaciteta.

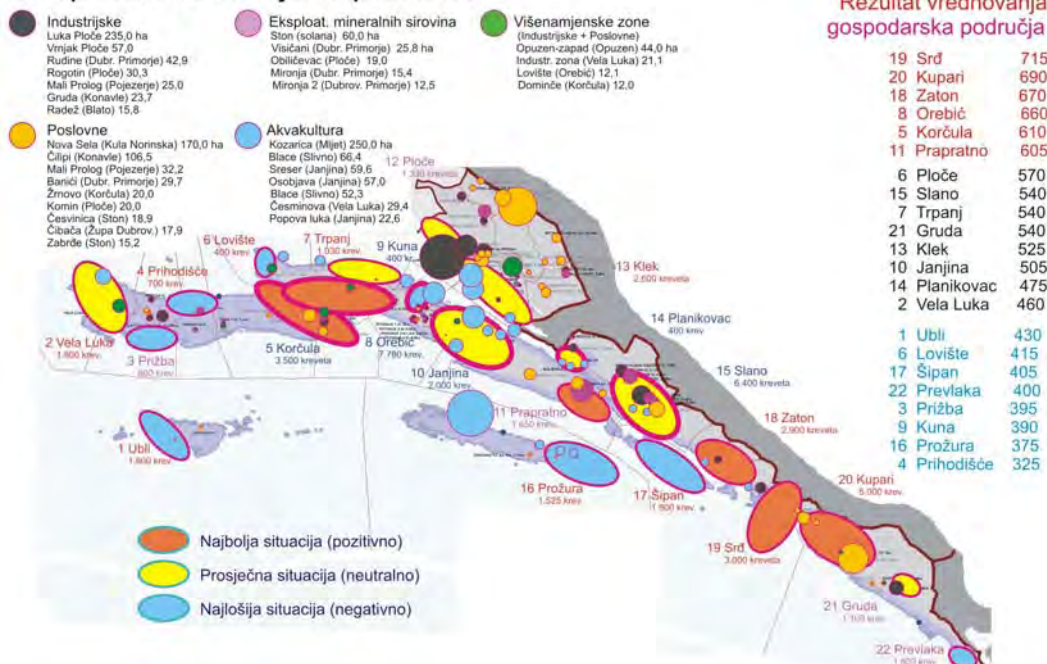
Temeljem ekspertne valorizacije primjenom odabranih kriterija svako razvojno područje dobilo je svoju vrijednost te je okarakterizirano kao područje koje ima najbolji razvojni potencijal (pozitivno okruženje za razvoj turizma), prosječni potencijal za razvoj te kao područje koje primjenom odabranih kriterija ima najlošije karakteristike za razvoj (negativno okruženje za razvoj turizma).

Rezultat vrednovanja turističkih područja-zona s prostorno planskih gledišta

Dubrovačko-neretvanska županija - Izdvojena građevinska područja (izvan naselja)

Gospodarske namjene pretežito

Generalna je ocjena da broj i kapaciteti planiranih turističkih i gospodarskih zona premašuju optimalne socijalne, gospodarske, infrastrukturne i druge mogućnosti Dubrovačko-neretvanske županije.

To možemo ilustrirati slijedećim izračunima temeljenim na odabranim standardima za planiranje. Kada se gleda Županija ukupno tada je potrebno znati da je unutar 22 razvojna područja planirano ukupno 681,50 ha turističkih zona, te da je u njima ukupno planirano cca 50.000 kreveta.

Za servisiranje navedenih kapaciteta bit će potrebno cca 3.900 zaposlenika i to cca 20% ili 780 visokoobrazovanih te cca 50% ili 1950 srednjeobrazovanih. Što se pak tiče osiguranja funkcioniranja navedenih zona biti će potrebno osigurati cca 1.800.000 m³ pitke vode godišnje i 54.000.000 KWH

električne energije godišnje. Ukoliko se navedene zone realiziraju u planiranim kapacitetima to će generirati cca 7.300 tona otpada godišnje koji će trebati biti zbrinut na području županije.

Broju zaposlenih unutar planiranih zona turističke namjene izvan naselja potrebno je dodati i pretpostavljeni broj zaposlenika u zonama gospodarske namjene izvana naselja. Navedenih zona je planirano ukupno 1906,40 ha. Ukoliko pretpostavimo da će se u tim zonama zaposliti minimalno 10 zaposlenika/ha, dobijamo brojku od cca 19.000 zaposlenika. Navedeno govori o tome da bi se u narednom planskom razdoblju otvorilo novih cca 23.000 radnih mjesta, što je svakako nerealna pretpostavka uzimajući u obzir da danas imamo cca 40.000 radnih mjesta u špici sezone.

Međutim, kako je Hrvatska još uvijek u procesu prijenosa odgovornosti za razvoj i investicije sa središnje na regionalnu/lokalnu razinu, Županija osim prostornih planova kao planova koji fizički određuju zone i količine turističkog razvitka, nema drugih instrumenata niti oruđa za upravljanje ili poticanje turizma sa županijske ili lokalne razine. U tom kontekstu za sada ne postoji niti je moguće sveobuhvatna investicijska strategija za cjeloviti i integrirani turistički razvoj županije i to kako sa stajališta privlačenja većih domaćih ili međunarodnih investitora, tako i sa stajališta privlačenja malih lokalnih poduzetnika-investitora. Naime javne vlasti županije nemaju nadležnosti niti financijsku snagu za oblikovanje djelotvorne investicijske strategije koja bi rezultirala brzim razvojnim ciklusom. Uz to u ovoj županiji ima područja gdje postoje slijedeća ograničenja: nepostojanje turizmu potrebne infrastrukture (lokalne ceste, vodoopskrba i odvodnja); nedostatak mlađeg i poduzetnički obrazovanog stanovništva za male i srednje projekte; nedostatak fondova za inicijalne investicije u turizmu; nedostatak regionalnih ili lokalnih poduzetničkih središta za projekte održivog turizma; neriješeno pitanje koncesija i korištenja atraktivnog zemljišta (plaža, uvala, zaljeva); nedostatak kvalitetnih upravljačkih agencija specijaliziranih za turizam (osim naslijeđenih turističkih ureda). Uz navedeno, ograničenja gospodarskog razvitka su i: prometna udaljenost i odsječenost područja od većih proizvodnih i trgovačkih središta, nedovoljna ulaganja za provedbu tržišne prilagodbe, restrukturiranja, obnove i modernizacije gospodarskih kapaciteta te neravnomjerna rasprostranjenost stanovništva.

Upravo zbog gore navedenih ograničenja upravljanja i poticanja, razvoj je moguće ostvariti u svakoj planiranoj turističkoj zoni koja će biti uvrštena u prostorni plan (on zavisi od investicijske odluke), ali je vjerojatniji samo na nekim od planiranih turističkih zona koje su višekriterijskim vrednovanjem utvrđene kao optimalne. Razvoj, danas gospodarski manje razvijenih ili nerazvijenih područja, treba provoditi po konceptu koncentracije i prvenstva graditeljskih aktivnosti na nekoliko područja s najvećim potencijalima iz kojih će se kasnije razvoj širiti i u manja, udaljenija ili manje podobna područja - zone.

Za područje Županije (kao i Jadranske Hrvatske) nameće se potreba utvrđivanja cjelovitog razvojnog plana turizma kao generalnog okvira za poduzetništvo u turizmu, koji bi potaknuo interes domaćih i stranih investitora. Osim što takav turistički (master) plan osigurava investitorima jasnu sliku područja i projekata za razvoj, on također pokazuje razinu posvećenosti i uvjerljivosti inicijatora procesa razvoja i investicija, a to bi trebala biti Županija.

Zbog ograničenja koja su navedena, razvoj je moguće ostvariti i u svakoj od planiranih gospodarskih zona, ali je vjerojatnije da će to biti u onima koje se nalaze unutar područja koja su višekriterijskim vrednovanjem utvrđena kao povoljnija.

Standardi za planiranje turističkih zona:

Kako bi se prostorno planerska ekspertiza (analiza razvojnog potencijala manjih homogenih razvojnih područja, određivanje smjernica za daljnje planiranje unutar tih područja te objektivna slika posljedica pojedinih razvojnih odluka) provela što je moguće objektivnije, kroz posebno istraživanje utvrđeni su određeni standardi koji su korišteni prilikom davanja preporuka za daljnje planiranje turističkih zona.

Ono što je važno napomenuti jest da standardi koji su ovdje određeni nisu tehnički već vrijednosni (ekonomski, socijalni, ekološki) te su kao takvi na tragu osnovnog cilja ove ekspertize, a to je održivi razvoj turizma. Također treba naglasiti da se primjenom ovih standarda dobiva više socijalno-tržišni nego fizički kapacitet određenog prostora.

Smjernice za planiranje manjih homogenih cjelina – razvojnih područja

1. UBLI - LASTOVO

Obzirom na utvrđeni razvojni potencijal, zonu koja se nalazi unutar ovog područja moguće je realizirati ali postoji realna bojazan da sama realizacija može narušiti princip održivog razvoja, prije svega

socijalne održivosti. Stoga je potrebno pažljivo odrediti sadržaje i kapacitet zone u daljnjem postupku realizacije, prije svega kroz postupak procjene utjecaja na okoliš.

2. VELA LUKA

Obzirom na utvrđeni razvojni potencijal, turističke zone koje se nalaze unutar ovog područja moguće je realizirati bez većih poremećaja. Industrijska/ poslovna zona u Veloj Luci određena je u skladu s razvojnim potencijalom općine.

3. PRIŽBA – BLATO

Obzirom na utvrđeni razvojni potencijal, zone koje se nalaze unutar ovog područja moguće je realizirati ali postoji realna bojazan da sama realizacija može narušiti princip održivog razvoja, prije svega socijalne održivosti (potreba za radnom snagom). Stoga je potrebno pažljivo odrediti sadržaje i kapacitete zona u daljnjem postupku realizacije.

4. PRIHODIŠĆE – SMOKVICA

Obzirom na utvrđeni razvojni potencijal, zone koje se nalaze unutar ovog područja moguće je realizirati ali postoji realna bojazan da sama realizacija može narušiti princip održivog razvoja, prije svega socijalne održivosti (potreba za radnom snagom). Stoga je potrebno pažljivo odrediti sadržaje i kapacitete zona u daljnjem postupku realizacije.

5. KORČULA – LUMBARDA

Obzirom na utvrđeni razvojni potencijal, turističke zone koje se nalaze unutar ovog područja moguće je realizirati bez značajnijih poremećaja. Industrijske/ poslovne zone Žrnovo i Dominče određene su u skladu s razvojnim potencijalom područja.

6. LOVIŠTE

Obzirom na utvrđeni razvojni potencijal, zone koje se nalaze unutar ovog područja moguće je realizirati ali postoji realna bojazan da sama realizacija može narušiti princip održivog razvoja, prije svega socijalne održivosti (potreba za radnom snagom). Stoga je potrebno pažljivo odrediti sadržaje i kapacitete zona u daljnjem postupku realizacije. Industrijske/ poslovne zone određena je u skladu s razvojnim potencijalom područja.

7. TRPANJ – DUBA

Obzirom na utvrđeni razvojni potencijal, turističke zone koje se nalaze unutar ovog područja moguće je realizirati bez većih poremećaja.

8. OREBIĆ

Obzirom na utvrđeni razvojni potencijal, turističke zone koje se nalaze unutar ovog područja moguće je realizirati bez značajnijih poremećaja.

9. KUNA

Obzirom na utvrđeni razvojni potencijal, zone koje se nalaze unutar ovog područja moguće je realizirati ali postoji realna bojazan da sama realizacija može narušiti princip održivog razvoja. Stoga je potrebno pažljivo odrediti sadržaje i kapacitete zona u daljnjem postupku realizacije.

10. JANJINA – ŽULJANA

Obzirom na utvrđeni razvojni potencijal, turističke zone koje se nalaze unutar ovog područja moguće je realizirati bez većih poremećaja. Veliki broj rezerviranih prostora za akvakulturu karakterizira ovo razvojno područje. Potrebno je prilikom realizacije te djelatnosti preispitati odnos turističkih kapaciteta i zona za razvoj akvakulture.

11. PRAPRATNO – STON

Obzirom na utvrđeni razvojni potencijal, turističke zone koje se nalaze unutar ovog područja moguće je realizirati bez značajnijih poremećaja. Poslovna zona Česvinica određena je u skladu s razvojnim potencijalom područja.

12. PLOČE

Obzirom na utvrđeni razvojni potencijal, turističke zone koje se nalaze unutar ovog područja moguće je realizirati bez značajnijih poremećaja. Industrijske zone Ploče i Rogotin svojim značajem premašuju čak i županijske okvire te su određene u skladu s razvojnim potencijalom područja.

13. KLEK – BLACE

Obzirom na utvrđeni razvojni potencijal, turističke zone koje se nalaze unutar ovog područja moguće je realizirati bez značajnijih poremećaja. Veći broj rezerviranih prostora za akvakulturu karakterizira i ovo razvojno područje. Potrebno je prilikom realizacije te djelatnosti preispitati odnos turističkih kapaciteta i zona za razvoj akvakulture.

14. PLANIKOVAC – STON

Obzirom na utvrđeni razvojni potencijal, turističku zonu koje se nalazi unutar ovog područja moguće je realizirati bez većih poremećaja. Međutim, obzirom na specifičnost same lokacije, treba dodatno preispitati prostorne mogućnosti i društvenu prihvatljivost same lokacije kroz izradu prostornih planova nižeg reda.

15. SLANO

Obzirom na utvrđeni razvojni potencijal, turističke zone koje se nalaze unutar ovog područja moguće je realizirati bez većih poremećaja. Međutim, obzirom na iskazane kapacitete zona postoji realna bojazan da sama realizacija može narušiti princip održivog razvoja, prije svega socijalne održivosti (potreba za radnom snagom). Stoga je potrebno pažljivo odrediti sadržaje i kapacitete zona u daljnjem postupku realizacije. Industrijska zona Rudine, poslovna zona Banići te kamenolomi koji se nalaze unutar ovog razvojnog područja određeni su u skladu s razvojnim potencijalom općine. Manje zone akvakulture koje su planirane u ovom području mogu doći u koliziju s planiranim turističkim zonama tako da je to potrebno dodatno preispitati.

16. PROŽURA – SAPLUNARA

Obzirom na utvrđeni razvojni potencijal, zone koje se nalaze unutar ovog područja moguće je realizirati ali postoji realna bojazan da sama realizacija može narušiti princip održivog razvoja. Stoga je potrebno pažljivo odrediti sadržaje i kapacitete zona u daljnjem postupku realizacije.

17. ŠIPAN – LOPUD

Obzirom na utvrđeni razvojni potencijal, zone koje se nalaze unutar ovog područja moguće je realizirati ali postoji realna bojazan da sama realizacija može narušiti princip održivog razvoja, prije svega socijalne održivosti (potreba za radnom snagom). Stoga je potrebno pažljivo odrediti sadržaje i kapacitete zona u daljnjem postupku realizacije.

18. ZATON

Obzirom na utvrđeni razvojni potencijal, zone koje se nalaze unutar ovog područja moguće je realizirati bez većih poremećaja.

19. SRĐ – DUBROVNIK

Obzirom na utvrđeni razvojni potencijal, zone koje se nalaze unutar ovog područja moguće je realizirati bez većih poremećaja.

20. KUPARI – CAVTAT

Obzirom na utvrđeni razvojni potencijal, zone koje se nalaze unutar ovog područja moguće je realizirati bez većih poremećaja. Poslovna zona Čilipi određena je u skladu s razvojnim potencijalom općine.

21. GRUDA

Obzirom na utvrđeni razvojni potencijal, zone koje se nalaze unutar ovog područja moguće je realizirati bez većih poremećaja pažljivo određujući kapacitet u daljnjem postupku realizacije prije svega kroz postupak procjene utjecaja na okoliš za golf. Industrijska zona Gruda određena je u skladu s razvojnim potencijalom općine.

22. PREVLAKA – MOLUNAT

Obzirom na utvrđeni razvojni potencijal, zonu koja se nalazi unutar ovog područja moguće je realizirati ali postoji realna bojazan da sama realizacija može narušiti princip održivog razvoja, prije svega socijalne održivosti. Stoga je potrebno pažljivo odrediti sadržaje i kapacitet zone u daljnjem postupku realizacije, prije svega kroz postupak procjene utjecaja na okoliš.

ZAKLJUČAK - PREPORUKE

Smjernice, mjere i aktivnosti u okviru ostvarenja lokalne samoupravne populacijske politike

Da bi se ostvarila mogućnost pozitivnog demografskog razvitka i ispunili zadani kriteriji za pojedine vitalne i strukturne demografske pokazatelje u nekoj jedinici lokalne samouprave potrebno je, uz mjere **aktivne populacijske politike na državnoj razini**, provoditi i odgovarajuće **smjernice, mjere i aktivnosti** (političke, socijalne, gospodarske, porezne, stambene, agrarne, razvojne, kulturne, obrazovne, zdravstvene i dr.) **na razini jedinica lokalne samouprave** tj. na razini županije, gradova i općina, vodeći računa o strateški važnom graničnom, otočnom i priobalnom karakteru dijelova ovog područja, o slabije razvijenom krškom području, o devastiranom području u proteklom ratu, te da su neki dijelovi ove županije od posebne državne skrbi. Uza sve to, treba ostvariti postavljene ciljeve o ravnomjernijem i uravnoteženijem društvenom, gospodarskom, prostornom i demografskom razvitku s težnjom prema održivom razvitku i uspostavi ekološke ravnoteže u prostoru županije.

Temeljni dokumenti iz kojih treba crpiti usmjerenje za izradu smjernica, te za razradu poticajnih mjera i djelotvornih akcija u promicanju demografskog razvitka trebaju biti "Nacionalni program demografskog razvitka Republike Hrvatske", "Nacionalni program razvitka otoka", kao i novi zakoni iz obiteljske, socijalne i zdravstvene zaštite obitelji kao sastavni dijelovi provođenja aktivne i stimulativne pronatalitetne populacijske politike u Republici Hrvatskoj.

Turistička sinteza

Svim uobičajenim načelima održivog razvoja turizma treba pridodati i slijedeća **posebna načela za razvoj turizma DNŽ**.

1. U svjetskim i europskim mjerilima DNŽ posjeduje vrlo atraktivnu *biološku i krajobraznu raznolikost* te iznimno *kulturno nasljeđe*, koje u turizmu treba optimalno koristiti kao višeznačno atraktivno okruženje te ga gospodarski turistički drugačije vrednovati nego li se to čini putem «*diveloperskog*» neoliberalističkog modela, preko kojeg se brzi profit izvlači poglavito kroz građevinski sektor ili promet nekretnina.
2. Hrvatska, osobito njeno priobalje, ima razvijeni milenijski funkcionalni sustav naselja, koji predstavlja iznimnu pogodnost za razvijanje kompleksne turističke ponude u suglasju s modelom uravnotežene i održive *osnovne turističke destinacije* - po modelu polarizirane mikroregije, što je osobito u skladu s novim turističkim trendovima. Stoga valja izbjegavati monostrukturnu ponudu samodovoljnih resorta, koja, fizičkom ili drugom perfidnom ogradom, tako uspješno dijeli turiste od lokalnog stanovništva i obrnuto. Valja podsjetiti da se model resorta mora objektivno koristiti samo u slučaju turističkih kompleksa smještenih u prirodno ili društveno negostoljubivom okruženju, što DNŽ i cijela Hrvatska zasigurno nisu.
3. Razvoj turizma u ruralnom prostoru DNŽ je neodrživ ako se ne odvija u okviru održivog ruralnog razvoja, što poglavito podrazumijeva održivi razvoj *poljoprivrede* (vinogradarstvo, maslinarstvo, voćarstvo i ekološka proizvodnja povrća i voća) i *ribarstva* u harmoniji s turizmom.
4. U ruralnom prostoru posebnu pozornost treba posvetiti razvoju mreže (sustava) *posjetiteljskih centara* –*visitor center* (zavičajni muzeji i zbirke te druge tematske zbirke) i *tematskih putova* (vinske ceste, ceste maslina, putovi tradicijskih obrta, hodočasnički putovi, biciklističke staze, planinarske staze, konjičke staze, tematske staze i putovi te slično) i drugoj *interpretacijskoj infrastrukturi* pojedinih turističkih atrakcija na toj mreži.

Usklađenje izrade Izmjena i dopuna prostornog plana Dubrovačko neretvanske županije i ostalih prostornih planova uređenja s metodologijom integralnog upravljanja obalnim područjem

Analiza prostornog plana Dubrovačko neretvanske županije iz 2003. godine pokazala je da njegove buduće izmjene i dopune treba izraditi u skladu sa suvremenom metodologijom strateškog planiranja, a posebno s metodologijom integralnog upravljanja obalnim područjem (IUOP). Ocjenjuje se da bi Zavod za prostorno uređenje DNŽ uz određeno dodatno osposobljavanje mogao usvojiti uobičajeni predložak i postupke strateškog planiranja i izraditi prostorni plan kao operativni razvojni dokument pogodan za aktivno upravljanje razvojem u prostoru. Ocjenjuje se i da bi kasnije mogao pratiti i vrednovati ostvarenje plana. Županijski prostorni plan bi tako bio sukladan ostalim županijskim razvojnim dokumentima kao što su Regionalni operativni plan (ROP), najavljena županijska razvojna strategija, postojeći Programi ukupnog razvoja (PUR) općina i gradova, te Programi održivog razvoja otoka (PORO). Nositelji ukupne županijske razvojne politike raspolagali bi tako s ujednačenom razvojnom dokumentacijom pogodnom za upravljanje razvojem ka održivosti.

Preporuke za uspostavu novog sustava planiranja razvojnih područja na razini županijskog prostornog plana

Zakonodavni okvir te praksa koja se provodi temeljem Zakona i Pravilnika koji su danas na snazi u sustavu prostornog uređenja, usmjerava na nužnost planiranja pojedinačnih zona i kapaciteta već na najvišoj razini, odnosno na razini Županijskog prostornog plana. Međutim, cjelokupna procedura izrade i donošenja ovog plana ukazuje na čitav niz problema glede objektivnog, odnosno racionalnog planiranja prije svega gospodarskog razvoja. Naime, postoje razumljivi i opravdani pritisci jedinica lokalne samouprave za uvrštavanje njihovih razvojnih želja, vizija i sl. koje su vezane uz navedene pojedinačne zone u Županijski prostorni plan, jer bez toga nije moguće u planovima koji su u jurisdikciji tih jedinica planirati gospodarski razvoj.

Ova Ekspertiza je pokazala da bi bilo potrebno revidirati sadašnju planersku praksu na način da se što je moguće više približe strateško planiranje i prostorno planiranje na razini županije, odnosno da se Županijski prostorni plan što je moguće više približi svom osnovnom obilježju, a to jest strateški, dugoročni razvojni dokument.

Revizija bi se prije svega odnosila na odustajanje od prostorne determiniranosti te određivanja površina i kapaciteta pojedinih zona izdvojene namjene (turističko-ugostiteljske, gospodarske, rekreacijske i dr.) izvan naselja.

Sukladno svemu pokazanom u ovoj Ekspertizi, bilo bi nužno slijediti predloženi postupak planiranja:

- analiza dosadašnjih zona, odnosno utvrđivanje stupnja realizacije pojedinih zona;
- određivanje područja za razvoj pojedinih djelatnosti sukladno rezultatima analiza;
- valorizacija razvojnog potencijala pojedinih područja na temelju odabranih pokazatelja i kriterija, a sve u skladu sa strateškim opredjeljenjima gospodarskog razvoja u Županiji;
- upotreba odabranih standarda planiranja područja, odnosno zona prilikom određivanja optimalnih kapaciteta u svakom od definiranih razvojnih područja;
- izrada jasnih smjernica za određivanje pojedinačnih zona izdvojenih namjena izvana naselja u prostornim planovima općina i gradova, prije svega u pogledu prostornih i drugih ograničenja koje karakteriziraju svako od odabranih razvojnih područja;
- gore navedenim aktivnostima završilo bi se planiranje na razini županije.

Određivanje pojedinačnih zona prebacilo bi se na razinu prostora planova uređenja općina i gradova, što je i inače osnovno obilježje tih dokumenata prostornog uređenja. Ono što bi bila novost jest sloboda definiranja pojedinačnih zona na tim razinama planiranja uzimajući u obzir u Županijskom prostornom planu jasno propisane uvjete, odnosno smjernice za realizaciju pojedinačnih zona.

Tako bi se prije svega smanjile obveze provođenja procedura Izmjena i dopuna dokumenta prostornog uređenja za svaki slučaj koji nije predviđen u Županijskom prostornom planu, a otvorio bi se prostor za nadmetanje idejama i programima pojedinih razvojnih subjekata na razini općina ili gradova te uvrštenje onih programa koji su prihvatljivi i usklađeni sa strateškim opredjeljenjima županije, a sve u skladu s održivim razvojem.